«Memoria sobre la villa de Manacor en la ultima epidemia q.e ha sufrit Mallorca en lo any 1820», un text contemporani dels fets entre la sanitat i la devoció

Pau Tomàs Ramis

Introducció i justificació

A l'Arxiu Lluís Alemany de Palma, sig. ZF4-7/313, es conserva un document amb el títol «Memoria sobre la villa de Manacor en la ultima epidemia q.e ha sufrit Mallorca en lo any 1820», en el qual l'any 1821, un any després de la gran epidèmia de pesta que sacsejà durament viles com Son Servera, Artà, Sant Llorenç i Capdepera, algú deixà per escrit, de forma anònima, com s'havia viscut aquell procés epidèmic a Manacor i quin fou el parlament i l'extensa oració d'acció de gràcies que es feu a l'església parroquial el dia 5 de febrer d'aquell 1821 per agrair al Sant Crist de la vila, «eix central de la religiositat popular dels darrers tres-cents anys»,[1] la protecció[2] que havia exercit sobre els manacorins i manacorines, en una missa oficiada pel rector Antoni Fonollar, en la qual l'orador fou el reverend Bartomeu Mestre.

La intenció d'aquesta comunicació no és fer un relat històric de l'epidèmia de la pesta de l'any 1820 a Manacor, tot i que en farem alguns apunts per tal de contextualitzar i emmarcar la memòria de la qual parlam. Hem tengut moltes tribulacions internes a l'hora de decidir com s'havia de presentar l'escrit anònim. En un principi, hi havia l'opció de presentar-lo de forma fragmentada i

1 Albert CARVAJAL i Antoni GOMILA (2017), «El Sant Crist de Manacor: el fosc camí d'un simple crucifix a una prodigiosa figura», a Antoni FERRER (coord.), *IX Jornades d'Estudis Locals de Manacor: Llegendes, mentides i altres equívocs*, Manacor, Ajuntament de Manacor, p. 153.

2 L'amic, investigador i divulgador de cultura popular Rafel Perelló Bosch ens informa que durant algunes entrevistes fetes a almenys tres persones de Manacor que actualment tendrien més de cent anys, li contaren que tenien guardat un disc de ferro, d'uns trenta centímetres de diàmetre i dos o tres de gruixa, que havia pertangut als seus respectius padrins o repadrins, perquè si la pesta tornava, aquest disc els protegiria del contagi.

comentada. També es podia formar un relat a partir del que l'autor deixà escrit. Però finalment hem decidit fer una petita introducció justificativa —aquesta—; una contextualització dels fets històrics amb apunts bibliogràfics, d'hemeroteca i agafant referències de la memòria que exposam, i finalment transcriure de forma íntegra i sense talls la memòria en qüestió, per tal que arribi al lector de la manera més pura i fidedigna. Els únics apunts que es fan en la transcripció del text són a peu de pàgina, per comentar i traduir les expressions llatines que hi apareixen o alguna altra anotació puntual.

La decisió de fer-ho d'aquesta manera respon a dos motius principals. El primer, que una lectura completa del text ens donarà una visió més propera al que succeí i a la percepció que se'n tenia des de la vila, d'una banda, i de l'altra, que es podrà llegir íntegrament l'oració que el sacerdot encarregat de conferenciar l'acció de gràcies des de la trona de l'església de Manacor feu als fidels que devien estibar el temple. El segon motiu figura a la introducció que fa el mateix autor del text, en la qual deixa clar que recordar els fets memorables i extraordinaris per a la posteritat és la manera de contribuir a la història, que ha de servir per avisar les generacions futures del que va tenir lloc en el passat i que, encara que hi hagi autors que publiquin llibres que després es trobaran a les llibreries o biblioteques, no tots els que desitgen deixar relats per al futur tenen la fortuna de gaudir del favor o del benefici de la impremta. La millor manera que tenen aquests darrers de deixar constància dels successos és a través de manuscrits com el que ell mateix escrigué i que ara, gràcies a les Jornades d'Estudis Locals de Manacor, dos-cents anys més tard gaudirà del favor de la impremta i podrà ser publicat per fer-lo arribar a les generacions futures. Un traspàs d'informació que ja era el desig del nostre escriptor anònim en el moment que escrigué la memòria.

El contagi de Son Servera

L'epidèmia de pesta que s'inicià a Son Servera l'any 1820 —coneguda com «el contagi de Son Servera»— i que s'arribà a estendre greument a Artà, Sant Llorenç i Capdepera, fou un tema gravíssim i d'absoluta preocupació per a les autoritats i per a la població de l'illa. L'evolució i l'erradicació d'aquesta quedaren recollides, dia a dia, a les pàgines de la premsa, tant local com forana. A Manacor, com veurem, també hi hagué algun cas de mort a causa d'aquella pesta, i a Petra, Santa Margalida i Vilafranca, alguns casos sospitosos que s'hagueren d'investigar. La preocupació i les converses sobre el tema es produïen tant en cercles il·lustrats com en els més humils, i tengué conseqüències tant en l'àmbit poblacional —amb milers de morts i l'establiment d'una psicosi com feia anys

que no n'hi havia hagut d'altra a l'illa—, com en els àmbits econòmic, militar i comercial, ja que va afectar les comunicacions i el subministrament de queviures i de matèries diverses, tant de forma legal com a través del contraban.

L'epidèmia

A mitjan mes de maig de l'any 1820, una estranya malaltia havia aparegut a Son Servera. Després de la mort inicial, el 9 de maig, d'una dona i d'una sèrie de persones amb les quals havia tengut contacte, els metges del poble, Serafí Nebot —que dia 2 de juny acabaria morint afectat de la mateixa malaltia— i Joan Lliteras, n'estudiaren els casos. Arran de la seva aparença de gravetat i de la manca de recursos de l'Ajuntament serverí, després de convocar la Junta Local de Sanitat reberen la visita de dos metges d'Artà, que varen fer una valoració i un dictamen inicial del que observaren. Jaume Nebot i Pere Josep Sureda, acompanyats pel mateix Serafí Nebot, varen signar un informe que d'alguna manera minimitzava la malaltia i els riscos que representava per a la població. Hi deien això:

> En el estado presente nos parece que las enfermedades de este Pueblo no merecen la atencion del Gobierno mayormente viendo los muchos convalecientes y no teniendo motivos suficientes que indiquen reinar un contagio en el mismo.[3]

Dia 24 de maig se seguia l'evolució de la malaltia i Jaume Nebot passava visita als malalts amb el seu pare. Els facultatius «no dan mala clasificacion á las presentes enfermedades».[4] La falta d'importància que es donà a la malaltia en un primer moment també es va repetir en un episodi significatiu a Manacor. Dia 21 de maig al vespre havien arribat a la vila tres facultatius de medicina que s'havien presentat davant les autoritats del poble per fer-los saber que a Son Servera ja hi havia vuit o nou morts, que molta gent emmalaltia i es moria durant el segon dia; que la malaltia es contagiava amb el mínim contacte entre persones i que algunes presentaven tumors a les aixelles i als engonals, i algunes pústules gangrenoses totalment compatibles amb la d'Orient o bubònica. Sembla que les súpliques de prendre mesures que feren a les autoritats foren ignorades i que, en aquell moment, des de Manacor simplement es remeté un ofici a l'Ajuntament d'Artà relacionat amb la qüestió.[5]

Tot i l'avaluació de Jaume Nebot i els altres facultatius que intervingueren els primers moments a Son Servera, el 27 de maig la Junta Provincial de Sanitat hi envià des de Palma un altre metge, Miquel Pascual —que, com Nebot, també

3 *Diario Constitucional de Palma*, 27-V-1820, p. 6.

4 *Diario Constitucional de Palma*, 27-V-1820, p. 7.

5 *Correo Constitucional, Literario, Político y Mercantil de Palma*, 15-IX-1820, p. 5.

acabaria morint afectat de la malaltia; en el seu cas, el 14 de juny—, per fer-ne una valoració i calmar l'ànim. La situació encara es creia controlada i no gaire greu. S'arribà a dir que hi havia certes veus exagerades que havien estès el desassossec entre els veïns i la resta d'habitants de l'illa. La malaltia, però, no era poca cosa, i aviat es deixaria notar de forma funesta. A Artà ja s'havia produït la mort d'una persona que procedia de Son Servera. A Manacor també ja hi havia hagut un mort. Segons ens informa «Un ciudadano amante de su patria y de la humanidad»,[6] es tractava del cas de Mateu Rossell, *Parragó*[7] (en realitat, del manacorí Mateu Duran Rossell o Rosselló), que dia 27 de maig havia sortit de Son Servera, on residia, i on la seva esposa, Margalida Llull Binimelis, amb qui s'havia casat el 1817 i que possiblement servia a casa del metge Lliteres, també havia mort afectada de la pesta. Duran havia passat per Sant Llorenç, on pareix que propagà la malaltia, i morí a Manacor dies després. A aquest episodi, que degué posar en estat d'alarma tot Manacor i sobre el qual he d'agrair les informacions cedides a l'amic Pedro-Fidel Castro, la memòria que transcriurem, evidentment, també hi fa referència. El nostre autor anònim ens diu que el mort era Mateu Duran, que efectivament arribà a Manacor ja infectat l'horabaixa de dia 27 de maig, acompanyat d'una nina d'un any i set mesos que era la seva filla. També que es va recollir en una casa del barri de la Vila Nova i que morí dos dies després. L'horabaixa d'aquell mateix dia 29 fou enterrat en una fossa al costat de la parròquia, en terreny consagrat,[8] i s'incomunicà l'amo de la casa on s'havia allotjat. S'incomunicaren també la menuda i l'enterrador, Guillem

6 UN CIUDADANO AMANTE DE SU PATRIA Y DE LA HUMANIDAD (1821), *Reflexiones sobre los breves apuntes de las enfermedades que se manifestaron en Son-Servera á principios de Mayo del año 1820,* Palma, Imprenta de Felipe Guasp, p. 8. Bover atribueix aquest pseudònim al metge felanitxer Bartomeu Obrador Obrador.

7 Antoni PASQUAL (2011) ens parla d'Antoni Rosselló, *Parragó,* a «En Parragó, un lladre manacorí del segle XIX», a *VI Jornades d'Estudis Locals de Manacor: Fets i protagonistes,* p. 299-316. La coincidència de malnom, la contemporaneïtat dels dos i la semblança de llinatges ens fa pensar que potser el citat Mateu Rossell en realitat era Mateu [Duran] Rosselló i que era també parent del famós Parragó lladre.

8 Albert CARVAJAL i Antoni GOMILA (2019), «Fossars i cementeris: espais rurals per al descans etern», a Antoni FERRER (coord.), *X Jornades d'Estudis Locals de Manacor: Fora vila i espais urbans a Manacor*, Manacor, Ajuntament de Manacor, p. 77-104. Els autors parlen del fossar adherit a la parròquia que fou utilitzat per fer enterraments durant quasi cinc-cents anys. Citen el cas d'un enterrament relacionat amb una epidèmia de pesta descobert durant les obres d'embelliment de la plaça del Palau, que s'iniciaren la primavera de 2005. Es tracta d'un home que fou sepultat entre el final del segle XV i principi del XVI, i que estava completament cobert per una capa de calç com a mesura antisèptica. En canvi, comenten que durant la pesta de 1652 s'hagueren de reconvertir en llatzeret les cases de Son Moix i d'adaptar les terres veïnades per fer-hi els enterraments dels morts per l'epidèmia. Els mateixos autors recorden que dia 3 d'abril de 1787 Carles III va emetre la primera Reial Cèdula, que prohibia els enterraments intramurs i ordenava la construcció de cementeris fora de les ciutats, una ordenança que, com diuen, resultà més teòrica que pràctica.

Sant Sebastià, sant Roc i sant Job, els advocats dels empestats, un pintura de Girolamo dai Libri (1474-1555), a l'església de San Tommaso Cantuariense de Verona.

Caldentey, *Bulla*,[9] que moriria dia 10 de juny, mentre que la petita, Francisca Maria Duran Llull, nascuda el 1818 a Son Servera en una casa camí amunt o al carrer de ses Creus, ja havia mort el dia 6 d'aquell mateix mes al llogaret de Son Talent. El terror s'apoderà de Manacor: «Se alarmá la vezindat tement no se desplegás entre nozaltres el estrago», tot i que Josep Ferrer, inspector del cordó sanitari, va comunicar que «en Manacor extraña las precauciones que toma, y no quieren absolutamente entenderse sinó con él».[10] Algunes investigacions recents de Pedro-Fidel Castro indiquen, però, que possiblement ni Bulla ni la filla de Parragó moriren a causa de la pesta, sinó per tot un seguit de circumstàncies desafortunades.

El mateix dia de la mort de Mateu Duran, i ben segur que encara sense tenir-ne notícies, la Junta de Sanitat va aprovar a Palma un plec d'acords que en el punt tretzè indicava, pel que fa a Manacor:

> Habiendo manifestado á la Junta el Sr. D. Antonio Servera que la mayor parte de predios sitos en los distritos de Manacor y San Lorenzo suelen proveerse de segadores de Son Servera; se acordó oficiar á los Alcaldes respectivos para que pongan en esto el mayor cuidado.[11]

Dia 30 de maig, el marquès de la Bastida, Guillem Ignasi de Montis, cap polític de les Balears, signà una circular de la Junta Superior de Sanitat de Mallorca en la qual s'informava tant de la visita dels metges artanencs a Son Servera com de l'enviament per part de la Junta d'un metge de la seva confiança, Miquel Pascual, per dictaminar el que trobàs oportú sobre la greu malaltia. A més, el cordó sanitari que ja s'havia creat, que incloïa Son Servera, Artà i Capdepera, en vista de la mort que s'havia produït un dia abans a Manacor i de la qual ja estaven assabentats, s'ampliava i també inclouria ara la ciutat. Guillem Llull, en el seu noticiari, indica que «Dia 28 de maig de 1820. posaren el cordó per causa de la pesta de son Servera y Artá».[12] Aquest fet afectà de ple el metge Jaume Bosch, un consultor nomenat per l'inspector de Sanitat que residia a Manacor. Arran de la impossibilitat d'exercir la seva tasca a causa del confinament sanitari, fou substituït pel metge llucmajorer Miquel Barceló.

El doctor Pascual informava que a Son Servera només hi havia cinc homes malalts, tres dones i quatre nins, pràcticament tots sense afectació. Les malalties s'atribuïen a les males condicions d'higiene i a la misèria que hi havia a Son

---

9 Joana SUREDA (1993), *La pesta de 1820*, Palma, El Tall, p. 22, indica que qui li donà aixopluc i qui l'enterrà fou la mateixa persona, tot i que no esmenta cap nom.

10 *Diario Constitucional de Palma*, 11-VI-1820, p. 1.

11 *Diario Constitucional de Palma*, 2-VI-1820, p. 3.

12 Antoni PASQUAL (2013), «El noticiari de Guillem Llull (1809-1851)», a Antoni FERRER (coord.), *VII Jornades d'Estudis Locals de Manacor: Art i societat,* Manacor, Ajuntament de Manacor, p. 248.

Servera, i es va reduir l'actuació medicinal a l'administració d'«emético antimoniado en principio, los antisépticos, y rónicos en el curso de la enfermedad».[13]

A partir d'aquell moment començaren a augmentar de forma vertaderament alarmant tant els contagis com les morts, es prengué consciència que la situació era gravíssima i que s'havia d'actuar amb tota la celeritat i l'eficiència que els recursos permetessin. S'havien d'intentar curar els contagiats, i calia evitar més contagis i que l'epidèmia, que encara no s'identificava amb la pesta bubònica o pesta d'Orient, s'estengués tant per la resta del territori illenc com més enllà de les nostres fronteres marítimes.

Dia 1 de juny s'ordenà al batle de Manacor que no acceptàs cap plec procedent de Son Servera, Artà o Capdepera que no hagués estat prèviament trepat i amarat en vinagre per tal de desinfectar-lo, i també s'indicava que l'inspector del cordó sanitari havia de fer el mateix amb tots els documents que rebés dels pobles afectats. Però dia 2 de juny es visqué un moment d'optimisme, ja que a causa d'un informe del doctor Pascual pareixia que la situació estava controlada i «de hallarse con la mas cabal salud todos los pueblos de la Isla, á excepción de Son Servera, incluso en aquellos los de Manacor, San Lorenzo, Artá y Capdepera, y se acordo que todos se pongan en libre comunicación».[14] La qüestió només seria un miratge i la situació es complicaria moltíssim a partir de llavors.

Dia 3 de juny, la Junta Superior de Sanitat de Mallorca es reuní i aprovà uns acords que podem resumir en sis punts bàsics; un d'aquests, el segon, afectava de ple la vila de Manacor. En primer lloc, es feia ressò de l'informe del doctor Miquel Pascual rebut aquell mateix matí, que informava que no podia remetre cap taula ni relació nosològica de les malalties per mor de la confusió i el desordre que hi havia; no li era possible descriure, diferenciar ni classificar la malaltia. Així mateix, manifestava que els miasmes o efluvis que desprenien els cossos dels malalts eren molt malignes i apuntava algunes de les causes que, segons el seu judici, havien afavorit que la malaltia sorgís i es propagàs: les afeccions atmosfèriques i les seves ràpides mutacions, atès que Son Servera estava circumscrita de muntanyes; les fortes calorades meteorològiques; l'extremadíssima passió d'ànims dels serverins, la seva vida laboriosa i de progressiva debilitat, i l'escassetat d'aliments.[15] Tot això havia fet que durant els dos darrers dies la malaltia hagués estat devastadora entre els que havien tengut contacte amb els

13 *Diario Mercantil de Cádiz*, 21-VI-1820, p. 3.

14 *Diario Constitucional de Palma*, 12-VI-1820, p. 2.

15 Segons s'escriu al diari *Llevant*, 1-X-1917, p. 1: «Ademés els habitants d'aquest poble eren molt pobres, fins i tot miserables i per afegitó feia tres anyades que les cuites eren dolentes a mes no porer».

malalts, tant físic com per disposició, però el metge expressava que la malaltia es podria aïllar i erradicar. Seguia informant que en aquells moments hi havia seixanta-vuit malalts, vint més que des del darrer informe que havia fet; que havien mort set persones i que els únics que aguantaven bé eren els malalts dels carboncles gangrenosos. Arran de les informacions i com a segon punt, la Junta acordava avançar el cordó sanitari fins als límits de Son Servera, Artà i Capdepera, deixant enrere les viles de Manacor i Sant Llorenç, tot i que, seguint els acords d'una resolució de l'endemà, el cordó quedaria situat entre Sant Llorenç i Manacor. Com a tercer punt, i amb motiu d'una carta escrita pel metge Jeroni Quetglas a Pau Sureda (tots dos d'Artà) el 27 de maig, en la qual li deia que el vicari de Son Servera havia acudit a ell amb la família per veure si podia curar-lo de la malaltia que patia i el metge mateix manifestava que tenia por que aquella malaltia es pogués estendre, s'acordava demanar a l'Ajuntament artanenc que facilitàs a la Junta, amb la màxima claredat, quin tipus de malaltia patia el vicari i que a partir de llavors el metge Quetglas fos més exacte en els seus informes. Com a quart punt, Joan Nicolau traslladà una carta del rector de sa Pobla, datada el 2 de juny, en què es queixava que el poble de Muro s'havia negat a admetre els poblers perquè a sa Pobla s'havien mort algunes persones greument malaltes. En el cinquè punt es reorganitzava la Junta en seccions; l'executiva, el vocal secretari de la qual seria Manuel de Linaza; la de policia, els vocals secretaris de la qual serien Francesc Oleo i Rafael Gregorio de Veleña, i la secció facultativa, que tendria com a vocal Raymundo Frau i com a secretari, Francesc Pujol. Finalment, el sisè punt de l'ordre del dia fou un acte d'agraïment a Tomàs de Verí per haver-se ofert voluntari per anar a comunicar verbalment diverses resolucions de la Junta a l'inspector general del cordó sanitari.

Alguns dies després, el 8 de juny, l'inspector del cordó sanitari remeté des de Manacor una comunicació a la Junta Superior de Sanitat en la qual informava que després d'una inspecció feta per Antonio Almodóvar, vocal de la Junta i inspector d'epidèmies, podia assegurar que a la vila es gaudia d'una salut perfecta i que per aquest motiu s'havia aixecat la incomunicació amb la ciutat. A més, un dia després es va establir a Manacor i va demanar que s'hi subministràs una dotació o un recanvi de medicines, per tal de respondre amb promptitud a les demandes que se li poguessin fer, cosa que li va ser concedida. Dia 13 de juny, Almodóvar abandonà la vila per anar a la possessió de Son Peretó, on s'establí el quarter militar del cordó sanitari, i rebé fortes crítiques per la seva actuació mèdica temorosa a l'hora d'observar els contagis. Al cap de poc temps s'oferí per anar cap a Artà, però des de la Junta Superior de Sanitat l'enviaren a Vilafranca.

Des de la Península també es varen prendre mesures pel que fa a la possible arribada del contagi que varen afectar de ple la comunicació marítima, el

comerç, l'activitat pesquera i el contraban. Es varen establir les «guàrdies de sanitat», encarregades de tenir tota la costa vigilada, i un plec de catorze mesures acordades per la Junta Superior de Sanitat de la Província de Barcelona dia 5 de juny per tal d'evitar la propagació de la malaltia. Per justificar-les, s'argumentava que s'havia estès ja als pobles d'Artà i Manacor, i es tornava a recórrer a la misèria de la població, la mala alimentació, les deficiències en els habitatges, amb manca de ventilació, i la poca atenció que s'havia dispensat als primers malalts per indicar els motius de l'aparició i la propagació del germen.

L'afirmació feta des de Catalunya en què s'assegurava que Manacor era una de les ciutats on s'havia estès l'epidèmia degué tenir bastant de ressò a la vila, i l'autor de la nostra memòria ho esmenta: «Se publica en Barcelona haversé declarát el contaje en Manacor». El 9 de juny, en un ofici que les autoritats de l'illa enviaren a la Junta Superior de Sanitat de Catalunya, es descartava aquest fet i es negava que Manacor fos un dels pobles infectats, ja que a causa de la importància de la ciutat i de l'elevat nombre d'habitants que hi havia —entorn de sis mil persones—,[16] era, segons la memòria, «hahont tenia pozats los seus ulls el resto de la Isla y aun el continent». D'Artà, la Junta diu que «si hubiera habido mas cuidado de parte de sus autoridades, es de creer se hubiera libertado tambien», i de Sant Llorenç i Capdepera, «que ambas gozan de perfeta salud».[17] De fet, a Manacor, arran de la mort de Mateu Duran i per ordre de la Junta Superior de Sanitat, s'havien pres unes mesures de contenció de la malaltia molt fortes.

A banda de la incomunicació de les persones que haguessin pogut tenir contacte amb ell, s'actuà amb relació al cordó sanitari, que la matinada del 3 al 4 de juny se situà entre Manacor i Sant Llorenç. A banda, Manacor ja tenia un cordó sanitari municipal que l'envoltava perimetralment, que s'havia establert el 31 de maig i que no s'obrí fins al 10 de juny. Aquest tancament era del mateix tipus que els que es practicaven a tots els pobles i ciutats on hi havia sospites o casos de contagi. Aquests cordons suposaren moltes queixes, ja que impedien que entrassin mercaderies i aliments als pobles i també treure'n d'allà cap a Palma, que, a part, també estava tancada. Les morts posteriors de Bulla i de la filla petita de Duran no suposaren cap tipus d'enduriment de les mesures, ja que les autoritats polítiques, militars i sanitàries consideraren que els casos a Manacor

16 A Sebastià SANSÓ (2005), «Aproximació a l'anàlisi d'algunes dades extretes de l'Apeo de 1818», a *III Jornades d'Estudis Locals de Manacor: Espai, fet urbà i societat*, Manacor, Ajuntament de Manacor, p. 40, llegim que, segons l'estimació d'aquest autor, l'any 1818 Manacor devia tenir uns 6.765 habitants, tot aplicant el coeficient de cinc habitants per casa. El mateix autor també indica que segons l'empadronament de 1823, a Manacor hi vivien 6.190 persones.

17 *Diario Constitucional de Palma*, 24-VI-1820, p. 1 i 2.

es tractaven i controlaven correctament.

A més, amb Josep Ferrer, l'inspector general del cordó militar, al capdavant instal·laren el quarter general militar a la possessió de s'Hospital,[18] que l'autor de la memòria anomena «el predio lo espital», el dia 12 de juny, alhora que el comandament polític i comissionat de la Junta Superior de Sanitat al cordó, Tomàs de Verí, se situava a s'Hospital Nou i Son Cellard fins dia 13. Poc després, el quarter general s'avançà a Son Peretó, on s'instal·laria el comandament del cordó. La línia de contenció, que estigué activa fins al febrer del 1821, ocupava des de cala Manacor fins a l'extrem oposat de sa Devesa de Ferrutx, a Artà. Les mesures, atesos els resultats, foren efectives per evitar que el contagi es propagàs per Manacor i «Un ciudadano amante de su patria y de la humanidad» es demanava:

> Si en Manacor no se hubiesen tomado tan prontas como eficaces disposiciones, ¿quién habría aislado el contagio, y preservado de una inevitable catástrofe á una población tan numerosa?[19]

En aquells moments, la Junta de Sanitat ja havia decretat la incomunicació de Palma, per por que la infecció s'estengués fins a la capital, fet que havia ajudat a augmentar encara més el terror dels habitants dels nuclis afectats. Aquelles primeres setmanes de juny, la fatal malaltia es propagava a gran velocitat i pareixia circumscrita a unes viles concretes:

> Felizmente está circunscrito á los puntos de Artá y Son Servera y se cuenta con que acabará con todos aquellos habitantes. Si por una fatalidad ó por negligencia ó por una criminal tolerancia se estiende al continente, los desastrosos resultados no son muy dificiles de inferir.[20]

A Son Servera no hi havia carrer o plaça que no tengués malalts i morts. A Artà s'havien tapiat dos carrers. A Sant Salvador es confinaren més d'una cinquantena de malalts i al llatzeret de Bellpuig, entre malalts confirmats i sospitosos, n'hi havia més d'una vuitantena. A Manacor i a Sant Llorenç, en aquells moments, encara es gaudia d'una relativa salut, i la malaltia només hi havia arribat puntualment, malgrat que en aquesta darrera vila la pesta prendria a principi de la segona quinzena de juny. A més, el cordó sanitari, que s'anava adaptant a les necessitats de cada moment, es tornà a moure, i aquesta vegada afectà de ple el municipi de Manacor. El *Diario Constitucional de Palma* publicava:

---

18 A la pàgina 4 del *Diario Constitucional de Palma* de dia 8 de juny de 1820 se cercaven persones que volguessin fer de correu per traslladar documents des del quarter general de l'inspector del cordó sanitari, instal·lat a la possessió de s'Hospital, fins a Palma, i viceversa.

19 UN CIUDADANO AMANTE DE SU PATRIA Y DE LA HUMANIDAD (1821), *Reflexiones sobre los breves apuntes...*, p. 8.

20 *Diario Constitucional de Barcelona*, 21-VI-1820, p. 4.

> Habiendose reconocido por los facultativos las casas de campo que median entre Cala Manacor y el pueblo de San Lorenzo y habiendo encontrado algunos enfermos se varió la posición de la linea apoyandola por la derecha en Cala Manacor, Falacolas, Son Juan, son Sirga, son Sigala, entre son Frau y el Refal, y predio Hospital hasta donde está establecida militarmente, de modo que se corre la palabra. La izquierda desde el Hospital pasa por son Promets hasta punta den Borges y el Estanch interinamente y hasta que reconocidas las casas de la vanguardia procederá á determinar su direccion.[21]

Un cop acabada ja la crisi, hi havia veus que es qüestionaven si les decisions que s'havien pres respecte a la instal·lació del cordó sanitari havien estat les correctes i «si el Coronel Ferrer devió dejar á Manacor á retaguardia y acordonar Son Servera, ó hacer lo que hizo».[22] D'altres, en canvi, rebatien aquestes idees i estaven convençudes que la cosa no s'hauria pogut fer de cap altra manera:

> Vi que el autor flamante estaba muy mal con que se hubiera dado comunicacion á Manacor: luego habia de quedar acordonado? Y con que soldados se hacía un cordón doble por lo menos del que se pudo poner? Con los de Mallorca? á no ser de papel, con los del continente?[23]

Dia 25 de juny, la Junta Superior de Sanitat va fer una crida als facultatius de medicina, cirurgia i farmàcia que volguessin anar a Manacor a posar-se a les ordres de l'inspector del cordó sanitari. Els metges i cirurgians cobrarien vint-i-cinc duros mensuals i els farmacèutics sis mentre estiguessin a la rereguarda del cordó. Si l'inspector els destinàs a alguns dels pobles afectats, el sou seria el doble, tant per a uns com per als altres.

No fou fins dia 26 de juny que es publicà a la Península que la malaltia era *«en un todo idéntica con la peste de bubon ó levantina»*.[24] A la fi s'havia acceptat que l'epidèmia que es patia era de pesta bubònica. Mentrestant, el degoteig incessant de morts continuava a Son Servera, Artà i en menor mesura a Sant Llorenç i també ja a Capdepera, mentre que a Manacor sembla que la situació estava controlada i el cordó sanitari complia la seva comesa.

La malaltia evolucionava i el dia 28 de juny, en una carta enviada des del cordó sanitari de Mallorca publicada al *Diario Constitucional de Barcelona*,[25] es va comunicar que a Son Servera i Artà la pesta bubònica feia uns estralls vertaderament horrorosos, que a Sant Llorenç i a Capdepera la malaltia s'havia pogut contenir i que als pobles de la resta de l'illa la salut era completa, fins i tot molt millor que en anys anteriors.

---

21 *Diario Constitucional de Palma,* 22-VI-1820, p. 1.

22 *Correo Constitucional, Literario, Político y Mercantil de Palma*, 6-IX-1820, p. 4.

23 *Correo Constitucional, Literario, Político y Mercantil de Palma*, 26-XI-1820, p. 4.

24 *Diario Constitucional de Barcelona*, 26-VI-1820, p. 4.

25 *Diario Constitucional de Barcelona*, 3-VII-1820, p. 4.

Segons l'autor de la memòria, a final d'aquell mes de juny el capità general de Mallorca, Antonio María Peón Heredia; el cap polític de l'illa, Guillem Ignasi de Montis, i el bisbe de Mallorca, Pedro González Vallejo, a banda d'altres importants personalitats, feren visites a Manacor per tal d'avaluar-ne la situació. La ciutat, en certa manera, s'havia convertit també en un centre d'operacions des d'on s'organitzaven les actuacions que s'havien de dur a terme. Aquest fet fou recollit per Guillem Llull al seu noticiari, que el situà —creim que de manera més encertada— a final del mes de juliol:

> Dia 25 juliol de dit añy, a las 5 de la tarde, arribá a Manacor el General ab 46. soldats a cavall, y dia 29 de dit mes se encontrava en Manacor tota la noblesa de Palma com era el dit General, el Major de la plaza, el Gefe politich, su Illustrissim, en fin tota la majoria donant las suas disposicions per dit cordó. Dia 9 d'agost de dit añy circa las onse del dia arribaren a Manacor un cabo del cordo de Artá arcabussejat, per haver menjada una ovella qui havía passat allá d'alla el cordó, essent axí que ja li havian feta fer corentena, y a dos soldats y un paisá qui estaven ab ell los donaren presili.[26]

Dia 10 de juliol, el *Diario Constitucional de Barcelona* va donar per primer cop una xifra total de morts fins al moment. L'informe en el qual es basava data del 2 de juliol i ens parla d'un total de 1.206 morts dia 1 de juliol, als quals se n'havien d'afegir quaranta-quatre de dia 2 i que, per tant, ascendien a 1.250 comptabilitzant els finats dels quatre pobles on el contagi havia pres.

La malaltia va ser devastadora per a la població, i més si tenim en compte que entre els quatre pobles sumaven un total de 7.564 habitants (Son Servera, 1.684; Artà, 3.626; Sant Llorenç, 1.075, i Capdepera, 1.179) i que les morts representaven, en aquells moments, un poc més del 16,5 % de la població total de tots quatre.[27] Tot i això, a Sant Llorenç i a Capdepera els morts encara havien estat pocs en comparació amb els que hi havia hagut a Son Servera i Artà. Però la xifra anava en augment i dia 15 de juliol les víctimes ja havien pujat a 1.720 (el 22,74 %) i dia 20, a 1.819[28] (el 24,05 %). El 27 del mateix mes ja eren 1.881[29] (el 24,87 %). Dia 1 d'agost, que segons les dades i les informacions que publicava el *Diario Constitucional de Barcelona* la pandèmia ja anava declinant, ja hi havia 1.902 morts (el 25,15 %), i dia 15 d'agost, en una clara tendència descendent de contagis, havien pujat a 1.914 (el 25,30 %). Seguint aquesta tendència, el 31 d'agost els morts ascendien a 1.944, el 25,70 % de la població total.

---

26 Antoni PASQUAL (2013), «El noticiari de Guillem Llull (1809-1851)», a *VII Jornades d'Estudis Locals de Manacor: Art i societat*, p. 248.

27 Els percentatges que s'ofereixen relacionats amb les morts totals es calculen sempre a partir de la població total dels quatre municipis.

28 *Diario Mercantil de Cádiz*, 11-VIII-1820, p. 2.

29 *Diario Mercantil de Cádiz*, 15-VIII-1820, p. 2.

Declivi i desinfecció

Dia 21 de juliol, Guillem Ignasi de Montis informà que, ja fos per efecte del grau de calor o per les mesures que s'aplicaven, pareixia que la malaltia, en lloc d'anar a més, anava en declivi. Els nombres de convalescents i de curats anaven augmentant. Es va dir que Sant Llorenç estava lliure del germen perquè havien fet cas de les recomanacions de la Junta. A Son Servera ja no eren tan reticents a utilitzar els campaments que s'hi havien instal·lat per curar els malalts. A Capdepera, on el contagi era preocupant, la Junta va dir que hi trobava bona voluntat i predisposició per part dels gabellins a seguir les seves indicacions i recomanacions, mentre que a Artà els habitants es mostraven encara reticents a seguir les instruccions de la Junta de Sanitat. De fet, en les dades relatives a la malaltia compreses entre el 21 i el 27 de juliol, es comprova que la tendència de mortalitat disminueix a tots els pobles excepte a Artà, on es manté. Però a partir de llavors, també va minvar a Artà.

Dia 2 de setembre el cap polític de les Illes Balears informava que al poble de Sant Llorenç havien començat a desinfectar, amb previsió de continuar la feina als tres pobles restants. Només el pressupost d'aquesta despesa pujava a un milió de reials, i amb els recursos de l'illa era impossible arribar a aquesta xifra. Per això, esperava que tant el Govern de l'Estat com la resta de províncies li proporcionassin auxili per no haver de suspendre la tan desitjada tasca i evitar d'aquesta manera que al cap d'un temps el germen es reactivàs.

A principi de setembre, quan a Manacor hi havia efectius del cordó sanitari convalescents que es curaven de diverses malalties tant al poble com a l'hospital de campanya instal·lat al quarter dels Dragons, pareixia que la pesta estava pràcticament controlada als quatre municipis afectats. No obstant això, aquestes viles continuaven acordonades sanitàriament. L'autor de la memòria ens ofereix unes dates ben concretes en què es considerava que el contagi estava controlat a cadascun dels pobles més afectats. Dia 19 de juliol, a Sant Llorenç; el dia 15 del mateix mes, a Capdepera i a Son Servera, i dia 10 d'agost, a Artà. Tot i això, si tenim en compte les dades que oferien tant el *Diario Constitucional de Barcelona* com el *Diario Mercantil de Cádiz*, i agafam els períodes a partir d'aquestes dates en els quals la malaltia encara tengué incidència, podem comprovar que, tot i que el nombre de curats era elevat en aquests períodes, encara es produïen més contagis i morts.[30]

30 Podeu veure les taules amb molt més detall i de tota l'evolució de l'epidèmia a Pau TOMÀS (2018), «La perspectiva de la pesta de l'any 1820 vista des del *Diario Constitucional de Barcelona* i des del *Diario Mercantil de Cádiz*. Una visió peninsular de l'epidèmia», a *Jornades d'Estudis Locals de Son Servera: Origen i tradició,* Son Servera, Ajuntament de Son Servera, p. 110-112.

	Morts	Convalescents	Curats	Malalts nous
Sant Llorenç (del 21 de juliol a l'1 d'agost)	0	—	0	—
Capdepera (del 15 de juliol al 26 de setembre)	22	4	75	15
Son Servera (del 16 de juliol al 8 d'agost)	7	20	74	5
Artà (del 9 d'agost al 3 d'octubre)	13	—	23	1

El total de morts fins al dia 10 de setembre ascendia a 1.946 (quasi el 25,73 % de la població total dels quatre pobles),[31] una mortaldat que es va mantenir exactament igual durant el període de l'11 al 26 de setembre, ja que no va morir cap persona de pesta a cap dels quatre municipis. Finalment, en el període entre el 27 de setembre i el 3 d'octubre es registrà un altre mort a Artà, amb el qual havien mort un total de 1.947, un 25,74 % de la població total dels quatre municipis. Aquestes dades es basen sempre en les publicacions contemporànies a la pesta que es feien al *Diario Constitucional de Barcelona* i al *Diario Mercantil de Cádiz*. Altres fonts, com la dels autors del llibre *La divisió territorial del terme d'Artà (1812-1858)*,[32] indiquen que a Son Severa, amb una població de 1.808 persones, en moriren 1.040, un poc més del 57,52 %; a Artà en moriren 1.276 i a Capdepera, 112. Si hi afegim els catorze morts a Sant Llorenç que referencien les publicacions periòdiques que hem esmentat abans,[33] fan un total de 2.433 persones. El cas percentual de Son Servera és encara més tràgic si com a total d'habitants agafam el que ofereixen també les publicacions contemporànies. Si el total de morts és el que ens ofereixen els autors del llibre ja citat i la població era de 1.684 persones, haurien desaparegut gairebé el 61,76 % dels serverins.

El ball de xifres entre unes fonts i unes altres és important, però no és intenció d'aquest treball discutir-ne ni les unes ni les altres. Simplement volem mostrar com, tant si foren 1.947 morts com si en foren 2.433, la tragèdia fou monumental, i també fer entendre la psicosi, la por, el terror que es degué viure

31 *Diario Constitucional de Barcelona*, 17-IX-1820, p. 4.

32 Maria MASSANET *et al.* (2008), *La divisió territorial del terme d'Artà (1812-1858). El naixement de Capdepera i Son Servera,* Palma, Ajuntaments d'Artà, de Capdepera i de Son Servera, p. 48.

33 Començam a tenir dades a partir de dia 17 de juny. No es pot descartar que abans d'aquesta data ja s'hi hagués produït alguna mort.

a Manacor amb tota l'evolució del contagi o del *contaje*, tal com diu el nostre autor anònim.

La font inicial de l'epidèmia, el focus, el que avui anomenaríem la zona zero, fou Son Servera. D'aquesta vila es transmeté a les tres altres que hi fan frontera territorial; a Capdepera al nord-est, a Artà cap al nord-oest i a Sant Llorenç des Cardassar cap al sud. L'evolució fou molt més virulenta als dos municipis del nord que al del sud. Els cordons sanitaris formats per contenir el bacteri i evitar el transvasament de població infectada cap al sud, en direcció Manacor, foren efectius.

I efectivament, territorialment parlant, si la pesta bubònica hagués avançat, si no s'hagués aconseguit contenir, els pròxims pobles afectats haurien pogut ser Santa Margalida, Petra i molt probablement també Manacor. Però com deim, les mesures preses des de la Junta Superior de Sanitat, amb cordons sanitaris, campaments de malalts, llatzerets, intervenció mèdica, etc. aconseguiren evitar que la malaltia es propagàs.

Com veurem a la memòria elaborada l'any 1821, i que tot seguit transcriurem de forma íntegra, no es dubta de la tasca higienista i mèdica que es va portar a terme, però tampoc s'hi fa una especial referència i incidència. La raó primera que la pesta no envaís Manacor, segons qui escriu la memòria i segons es transmeté al poble des de la trona de l'església, va ser la intervenció i la protecció divina del venerat Sant Crist de Manacor: «Agraits summament á tan gran benefici los fills de Manacor y creyent haverló merescut per tenir la dicha de poseyr la miraculoza figura del Crusificat». Aquesta suposada protecció, juntament amb els efectes obtinguts per les rogatives de 1688, 1745 i la posterior de 1846 —totes tres per sequeres i fam—,[34] augmentà i refermà d'una forma sòlida la devoció cap a la figura.

La intercessió de la figura, que per tradició popular té característiques miraculoses, entre les quals curar de malaltia a qui li ho demani o propiciar la pluja en temps de sequera, resultà clau per no patir conseqüències funestes a Manacor. Ja des de principi del segle XVIII havia començat a ser vista com una figura prodigiosa, tendència que s'incrementà durant el segle XIX i que assolí la màxima expressió en el segle XX.[35] Veurem com el text fa referència a sant Roc, patró dels empestats, i a sant Sebastià per prodigis fets a Porreres i a Palma, respectivament, tenguts tots dos com a sants d'especial advocació en matèria

34 Anomenades i explicades a Albert CARVAJAL i Antoni GOMILA (2017), «El Sant Crist de Manacor...», a *IX Jornades d'Estudis Locals de Manacor: Llegendes, mentides i altres equívocs*.

35 Albert CARVAJAL i Antoni GOMILA (2017), «El Sant Crist de Manacor...», a *IX Jornades d'Estudis Locals de Manacor: Llegendes, mentides i altres equívocs*, p. 153.

d'epidèmies i de pesta, i fins i tot una referència a la pesta de 1652 de la qual es devia guardar encara memòria i que deixà, només a Mallorca, un funest nombre de morts. Segons *Historia de Sóller*, de Josep Rullán, foren 13.941, i segons un manuscrit de l'Arxiu del Regne de Mallorca (AH-6562) que transcriu Onofre Vaquer, hi deixà 14.720 morts. Val a dir que, ni en un cas ni en l'altre, a Manacor no es registrà cap decés.[36] L'estudi de Joana Sureda eleva la xifra de morts a 21.390.[37] Cal no perdre de vista, en aquest sentit, que històricament i fins ben entrat el segle XVIII la pesta fou una visitant habitual a tot el continent europeu, i que hi causà milions de morts. Només la pesta negra de 1348-1349, coneguda com «la primera mortaldat», causà a Mallorca la mort del 4,4 % dels habitants de Palma i del 23,5 % dels de la Part Forana,[38] amb les implicacions demogràfiques, socials i econòmiques que això suposava.

Resseguint el text de la memòria, veurem també que a Manacor, com probablement a molts altres pobles de l'illa, durant els moments àlgids de la malaltia es feren manifestacions religioses als temples i als carrers per demanar protecció contra la pandèmia, uns fets religiosos universalment recurrents. Al *Decameró*, Boccaccio ja diu, referint-se a una epidèmia que assolava Florència, que res no en podia contenir la propagació, «ni la neteja de la ciutat, ni la prohibició d'entrada als malalts, ni les rogatives, processons o altres pràctiques piadoses».[39]

Podem imaginar processons, resos comuns i en soledat,[40] funcions religioses específiques, misses generals, etc. per tal d'entrar en diàleg amb l'Altíssim i sol·licitar-li clemència, com per exemple el devot novenari que es començà a Manacor el primer de juny dedicat a sant Sebastià, al qual es professava una gran devoció, amb concurrència del poble —esmentam aquí els dos reliquiaris del màrtir que hi ha a Manacor: el de la parròquia de Nostra Senyora dels Dolors i el del convent de Sant Vicenç Ferrer—,[41] o la solemne processó rogativa feta pels carrers manacorins, amb l'assistència de les autoritats i el clero resant les lletanies, que es va celebrar el 4 de juny.

---

36 Onofre VAQUER (1989), «La peste de 1652 en Mallorca», *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana* (Palma), núm. 45, p. 273.

37 Joana SUREDA (1993), *La pesta de 1820*, p. 16.

38 Julio VALDEÓN (1980), «La muerte negra en la Península», *Historia 16*, any V, núm. 56, p. 63.

39 Julio VALDEÓN (1980), «El impacto de la peste», *Historia 16*, any V, núm. 56, p. 68.

40 Rafel Perelló Bosch ens fa saber que ha sentit contar que a Mallorca durant el segle XX la gent resava davant un quadre de sant Ximiot per no tenir por. Tal volta també es feia segles enrere. De tota manera, els resos segurs durant la pesta s'havien de dirigir a sant Roc, sant Sebastià i sant Job, advocats dels empestats, o al Sant Crist de Manacor.

41 Esperança NICOLAU (2015), «Els reliquiaris de Manacor», a Antoni FERRER i Magdalena SALAS (coord.), *VIII Jornades d'Estudis Locals de Manacor: Religiositat i moviments socials a Manacor*, Manacor, Ajuntament de Manacor, p.143-153.

Malalt de pesta bubònica atès per un cirurgià. Xilografia de la publicació Spruch von der Pest, de Hans Folz (1482).

Visita mèdica a un empestat, del Fascicul Medicinae te Antewerpen (1522).

Però el mateix sentiment espiritual que movia el poble a demanar protecció, li feia pensar que l'epidèmia era un avís diví que per sort no havia acabat en càstig, almenys a Manacor. Era una manera que tenia Déu de fer pagar els pecats terrenals, i a la memòria ho explica qui fa el sermó d'acció de gràcies des de la trona: «No de altre manera q.ᵉ un pare amoros presizat á corretjir los desvios de los fills, alse la ma, amenasa per no vouresé obligat á castigarlos».

Aquella societat cristiana practicant, amb un catolicisme fervent, creia fermament en la protecció dels sants i en els càstigs divins, més enllà de qüestions purament científiques. Està clar i demostrat que es posaren en marxa mesures profilàctiques efectives i contundents, algunes de no tant, però com des de feia segles quan hi havia una epidèmia com aquella, el remei al qual recorria el poble amb més freqüència era a la religió. Cal mencionar que, un cop superada la pesta, en la formació de la Junta de Sanitat de la vila no s'inclogué com a vocal cap facultatiu o metge, però si el prior dels dominics de Manacor.[42]

42 No mancaren veus crítiques quant a aquest fet. Vegeu el «Papel suelto» del *Correo Constitucional, Literario, Político y Mercantil de Palma,* 15-IX-1820, p. 5.

Una societat supersticiosa i temorosa de Déu, que era un ésser de bondat però també capaç d'infligir grans càstigs per mostrar a la humanitat el camí que havia de seguir. Una societat que ens pot parèixer llunyana, però que tal volta no ho sigui tant. En aquesta crisi sanitària que s'ha viscut el 2020 a tot el món, provocada per la COVID-19, la malaltia del SARS-CoV-2, s'han sentit veus que encara atribueixen a successos com aquests una casuística divina, com la del bisbe de Cuernavaca (Mèxic), Ramón Castro Castro, que ha manifestat que la pandèmia és un càstig de Déu a la humanitat per l'avortament, l'homosexualitat i l'eutanàsia.

Però, a banda de manifestacions totalment ridícules, grotesques i ofensives com les de Castro, el que majoritàriament s'ha pogut veure en aquest sentit és la petició de protecció divina. Hem vist líders mundials com Donald Trump declarar el 15 de març Dia Nacional de l'Oració per fer front a l'epidèmia, o resant acompanyat d'altres persones, cercant protecció i fortalesa en Déu. També hem vist Mike Pence, vicepresident dels Estats Units, rodejat de tot el seu equip orant en actitud de submissió en un despatx de la Casa Blanca, a Washington. El doctor Ben Carson, secretari d'Habitatge i Desenvolupament Urbà dels EUA, ha ressaltat la importància de la pregària i la fe per lluitar contra la pandèmia. El batle de Venècia, Luigi Brugnaro, ha consagrat la ciutat i tot Itàlia a l'Immaculat Cor de Maria. El papa Francesc ha resat al Vaticà, a la basílica romana de Santa Maria la Major, davant la icona bizantina de la Verge, davant el crucifix que evoca la gran pesta de 1522 a l'església de San Marcello al Corso, també a Roma, i ha impartit la benedicció *urbi et orbi*, de forma excepcional i històrica,[43] en una plaça de Sant Pere del Vaticà tancada al públic i totalment buida el dia 27 de març del 2020. Hem vist els resos de cristians, musulmans i budistes de Sri Lanka quan la malaltia encara només estava estesa per la Xina. O altres casos més propers, com l'exhibició del Sant Crist dels Miracles a la catedral d'Osca per tal de frenar l'epidèmia, com ja es va fer durant la pesta de 1497; la benedicció que va fer el rector d'Arroyo de la Luz (Càceres) des de la teulada de l'església de Nuestra Señora de la Asunción per a tot el poble, o les pregàries a la Mare de Déu de Sant Salvador penjades a la pàgina de Facebook de Parròquies de la contrada de Felanitx. Així com tants i tants d'exemples que podríem citar i que representen alleujament i esperança per a una part de la població i als quals es recorre, sobretot, en temps de desgràcies.

A l'església parroquial de Manacor, dia 5 de febrer de 1821 es tragué la figura del Sant Crist de la seva capella i es traslladà a l'altar major, on el rector Antoni Fonollar oficià una missa d'agraïment a la sagrada figura en la qual el

43 Aquesta benedicció només es fa per Nadal i per Pasqua.

reverend Bartomeu Mestre, que havia assistit personalment alguns malalts de l'epidèmia de pesta bubònica, fou l'orador. Mestre, vicari de Manacor, havia sagramentat un empestat a la vila,[44] pot ser Mateu Duran, i segons la memòria havia «asistit en un de los pobles invadits», en referència, sense anomenar-lo, a Sant Llorenç.

Transcripció de la memòria escrita l'any 1821

Memoria

Sobre la Villa de Manacor

En la ultima epidemia q.e ha sufrit Mallorca en lo any 1820

Gratum posteris opus

Recodar en la posteridad las cozas memorables y los succesos extreordinaris q.e havem vist es unic medi de contribuir á formar la historia, pues q.e aquesta ni es res mes q.e una relacio de lo pasat per avizar en lo futur. De aqui es q.e el q.e ha dezijat la ilustracio y gloria de la seva patria no ha olvidad recordarli los pasatjes dignes de memoria ja ab manu escrits exaptas y veridiches ja ab monumens ja ab altres medis, cuant no haje pogut lograr el benifici de la imprenta per no privár a los jermans, lo q.e pot contribuir á ferlós apreciá al amor y gloria de la seva patria. Per la historia de Mallorca se conservan molts apreciables manu escrits de un Reus, de un Serre, y altres, cuya memoria será eterna entre los balears. Las llibrerias, los archius, las oficinas conservaran á pezar de la vicisitud del temps destructor aquests y altres noms respectables q.e algun dia publicará la posterioritat.

¿Y qui dupta q.e entre los succesos mes extreordinaris y dignes de memoria no sian contats los q.e acabám de veurer en lo añ proxim pasat de 1820 á ultims de Mayg en la epidemia desoladora q.e han sufrit alguns pobles de esta Isla? El menor cas sobre esta materia es de gran importancia á las edats venideras podent servir de un saludable avis á preservar lás de una tal plaga. La Patria qedará eternament agraida a tot escriptor qui contribuesca á instruyrlá sobre un punt tant interesant. Las historias mallorquinas nos fan memoria de las epocas q.e se han vist entre nosaltres el horrendo asot de la pesta. En la ultima de 1652 se llejen la relacio espantosa de las victimas q.e moriren. Referexló Alemañ en la seve historia desgraciadament per cazi totas las vilas fent en ellas horribles estragos. Pero ni en aquest Autor, ni en Mut, se encuantren circunstanciadament los datos necesaris per una cabal instruccio. Se sap lo despoblat q.e quedaren las vilas de Inca, Sineu, Petra, Soller, y altre; y se sap igualment q.e aquesta vila de Manacor no esperimenta en los vezins la menor desgracia.

Piadozament se creu q.e la vila de Porreras en la intervenció de St. Roch quedá im-

44 UN CIUDADANO AMANTE DE SU PATRIA Y DE LA HUMANIDAD (1821), *Reflexiones sobre los breves apuntes...*, p. 24.

mune. Se creu igualment q.e despues los Jurats declamaren per patró á Snt Sebastiá cesa de alguna manera la calamidat de aquest castic. Ab major motiu y en mes vizible proteció se pot asegurar no haversé desplegat sobre Manacor. Son de tal naturaleza las ocurrencias sobre esta vila el tema de aparexer el contaje en los pobles vezins q.e amenos q.e no se contes q.e la ma del cel el tragic de los perills immensos q.e lo amenasaran; las dilijencias humanas quedarán atrasadas en señalar el medi gloriós qui la preservá. En tal cas el vot comú de totas las jens propias, natural, y estranjeras, la piedat cristiana, el amor y confiansa per la devotisima figura de un crusificat q.e com á gloria de aquest poble se conserva de temps immemorialen aquesta parroquia nos fa confesá q.e aquella se deu unicament la nostra felicitat. Veyent q.e en menors apuros nos raferexen algunas historias la protecció del cel.

Manacor per la seva situació topografica, per la relació del comerç, per el seu terme limitrofe, hera la mes exposada á contreure el mal. A ultims de Maig de lo añ 1820 se encontravan dins Manacor alguns de St. Servera: cuant en aquest poble ya desde el 9 de Mayx contava alguns estragos de la epidemia. Com no á hagués resistencia ninguna per la libre comunicació apezar de unas fundadas suspitas y de haver nombrat el govern un comisionat especial per Son Servera pasá la tarda del dia 27 Mayg un acomés q.e se anomenava Mateu Duran ab compañia de una nina de edad de un añy y set mezos refugiansé en una caza del barrio enomenat la villa nova hahont fonch sacramentat y mort als 29 del matex y enterrat el seu cadaver la tarda del matex dia en la fosa junt á la Parroquia. Se prosés luego á la incomunicació del dueño de la caza hahont se havia ospedat y de la nina juntament ab Guillerm Caldentey al.s Bulla qui lo va enterrá el q.e mori al dia 10 de Juñy y pocs dias antes mori la nina en el siti fora del Poble enomanát Sn Talent. Se alarmá la vezindat tement no se desplegás entre nozaltres el estrago. Las tropas se mantangueran en vila franca per no espozarsé á adelantar el cordó sens entrá en el poble colocant el carter general en el predio lo espital. Se trasladá á Sn Paretó á mediants de Juñ. La linea ocupava desde cala Manacor fins el extrem opozat dela Deveza; mantenint el bloqueo fins á principis de Febrer de 1821.

En Manacor el 1r. Juñy se comensá un devot novenari a St Sebª ab concurrecia del Poble per lograr la seva intervenció. En 4 Juñy se feu solement prosesó de rogativa publica per los carrers de esta vila rezant el clero las llatanias en la major gravedad asistint á ella las autoridats. En vista de los parills q.e per totas pars nos circuian y q.e per ofici de la Junta Superior de sanitat de Mallorca comunicat á la de Cataluña se publica en Barcelona haversé declarát el contaje en Manacor: en vista de q.e el menor moviment per part de los Pobles acordonats ocazionava entre nozaltres sustos y presajis de la major consideració se mantengué Manacor fluctuant entre el temor y la inseguredat asent el punt hahont tenia pozats los seus ulls el resto de la Isla y aun el continent. Sinembargo per el pronta recurs á tans de rams considerables y executius de tan criticas circunstancias se reuniren en esta vila emplats publichs en tot jenero de comisions oficials de contaduria comandant de harmas, comisari de entradas per la inspeccio del ospital militar (á hont se contaren 280 melalts de la linea) Gefes de estat major y á ultims de Juñy vengue el Capita General de estas Islas D.n Antoni Peon y poc despues el Señor Gefe Politic Don Guillem Montis y el Ill.m D.n Pedro Gonsales Bisbe de esta diosesis sens contar los mes vizibles ciutadans y forenses que alternavan en la vigilancia del cordó. Sesá finalment el trist progres del contaje en S.n Llorens a 19 Juriol en Artá á 10 Agost á Capdepera á 15 Juriol y á Son Servera á igual temps del

matex any. Y concluit el espurgo en tots los 4 pobles se alsá el cordo en 1r Fabrer de 1821 quedant de observació á los puns principals una guardia militar en cas de retornar el mal en el temps q.e comensá.

Agraits summament á tan gran benefici los fills de Manacor y creyent haverló merescut per tenir la dicha de poseyr la miraculoza figura del Crusificat (en aqui en tot el temps de la epidemia de los sobre dits pobles se feu cada dia una rogativa publica) com si sobre ells hagués verificat el pasatje de estrallas á la raya del seu terma las furiozas onas de tant de estargo: se rezolgue donarli las gracias disponent la re[vere]nda comunidad celebrarli ab festivas demostracions una solemnisima festa determinant per exó el dia 5 Febrer de 1821 se trasladá al altar major la figura del modo mes lluyt. Fonc immens el concurs porfinat las familias totas á prezentarli el tribut de las sevas orasions en la major devocio y penetradas de un sant entuasiasmo y agrayment tot el temps q.e permanesqe expozat, esmerarsé en un dia de tanta gloria á commoure la publica piedat per medi de los actes mes graves y solennes per el seu culto. Celebrá la misa major el molt R.t D. D.n Antoni Fonollar Pre. y Rtor. Fonc el Hrador el R.t Bartomeu Mestre Pre y Dri en aqi se tangué be confiar el dezempeño per haver asistit en un de los pobles invadits. Se continuá la oració per major interés y exatitut en los qui vulguen enterarse plenament sobre aquesta memoria.

Tal es en rezumen la relació q.e se ha cregut transmitir en las futuras generacions per instruirlés ja de los perills de esta vila, ja per illustrar de algun modo la historia dela part forense balear, ja en fin per inculcár mes y mes á los fills de Manacor á la gratitut, amor, y devoció per aquest piadós simulacro confensant q.e la seva protecció vella viziblement sobre ells com á poble excluit i lloc segur de las sevas mizericordias.

Oracio

Nos autem gloriari oportet in cruxe D.ni N.tri J.su C.ti

per quem salvati et liberati sumus[45]

Epist: Pauli ad Galat.s[46]

Que estreordinaris motius te obligan piadozisim auditori a reunirté en aquest lloc sant y dezehogar en ell los efectes tots del teu cor en tantas demostracions inexplicables de alegria? Perq.e convocas los teus vezins Poble Ill.m de Manacor fentlós avandonár el descans de las sevas cazas infundinlos un sagrat entuasiasmo a comparexer porfiadament á la grandioza solemnidad de aquest dia? Perq.e cridas las atencions delos estranjers a venir á ser testimonis del ponpós aparato de esta Iglezia, de los cantics ermoniozos de los seus Ministres, y el modo gran ab q.e se desplega ta teva piedat y

45 Es podria traduir com 'Ens hem de vanagloriar en la creu de Nostre Senyor Jesucrist, per qui hem estat salvats i alliberats'. El fragment sencer d'on es va agafar aquesta expressió correspon a Gàlates 6,14, que diu: «Nos autem gloriari oportet in cruce Domini nostri Jesu Christi: in quo est salus, vita et resurrectio nostra: per quem salvati, et liberati sumus. Deus misereatur nostri et benedicat nobis. Illuminet vultum suum super nos et misereatur nostri». És un cant d'*Introitus* o d'introducció que es cantava quan el sacerdot feia l'entrada al temple. La versió més coneguda fou musicada per l'austríac Michael Haydn, germà del també compositor Joseph Haydn.

46 Carta de Pau als gàlates. Es tracta d'una carta escrita per sant Pau (Pau de Tars) als gàlates, els cristians que habitaven a la província romana de Galàcia, a l'Àsia Menor. Forma part del Nou Testament.

devoció? Cual podrá ser la cauza?...

Vos piadós y riquisim simulacro, gloriós trofeo de tot el amor y ternura de aquest pobla, q.e vos obliga a dezemparar el lloc hordinari del vostro tebernacle? Perventura desde aquest lloc eminent, á la vista del consurs inmens q.e ab tant de respecta vos adora, voleu tirar encara las ingratituts q.e de ell ha rebut el vostro amor execiu? Perventura voleu q.e aquesta sanch derremada, aquest ultraque y oprobis sufrits, aquestas llagas y faridas, aquest cos tot maltractat, prengan un crit de venjansa per álarmar el vostro brás terrible sobre las iniquidats del vostro pobla? Perventura voleu midar ab la vara de la vostra Justicia las sevas correspondencias segons son estadas las vostras finezas? Digans cristians meus pero... y... Perq.e suspadré per mes temps los favors impuros de la vostra piedát? Dezeogan la plenament(?) ab el tribút de gracias, de alabanzas, de gloria, y de amor en aquest dia gran de la vostre solemnidad: dia qui renova la memoria de los festius universaris q.e consagran los Isrrealitas en la lley antiga á los favors y benificis del seu Deu: dia merexedor de totas las vostres atencions de la gratitud de los vostros fills, y de la reconaguda memoria de las futuras generacions.

Per mes q.e el vostro cor aje procurat satisfer los deziis de la seva piedad ab varias practicas de devoció cristiana haje implorat la intercesio y valiment de los qui gozan y reynan en Christo; es facil observar q.e no estan plenament cumplits los vostros vots. No, no estan sosegats encara perq.e no haven encontrat encara el punt sentric, la prenda del vostro amor, y y mal podran cercarló en ningun altre, fora del unic mediador y dispensador J.C. per qui segons lo Apostol tenim el sol recurs en el Pare de las misericordias de haont venen totas las gracias. Si: haven cercat cuydadozament com la Espoza de los cantars aquesta prenda del vostro amor y pozantle á la vista de propis y estrenjérs li erijin un nou trono de majestat y fitxant los vostros ulls sobre los restos ensangrentats q.e se manifestan en aquell patibulo: no vos amedentra el despertar(?) com á los Bezamitas la Arca del Testament, sino q.e plens de un S.nt regonaxament vos reuniu el torn de ell y prenint las paraulas q.e escrivia S.nt Pau á los de Galicia confesan q.e la vostre principal gloria consistex ab tanir esta piadoza figura del Crucificat per cuyo benefici nos vajém libres y salvos del formidable asot del contaje q.e ha dezolat nostros vezins gloriari aporter in cruce D.ni N.J.C. per quem salvati et liberati sumus.[47]

Restituit entre vozaltres, ja q.e en cap satisfaccio de dezempeñar en un dia de tant celebritat los motius q.e vos animan procuraré a pozar á la vostre vista la gran predileccio ab q.e benignament ha mirat aquest pobla el Deu de las mizericordias y las obligacions ab q.e devem nozaltres pagar tan singular benefici: reduit á esta sola consideració el meu discurs demostraré q.e el Deu de las venjansas es estat per vozaltres el de clemenci: y q.e per la gloria de tenir J.C. crucificat mos he amenasats per no castigarmós iratus est et misertus est nobis.[48] En una paraula q.e el seu amor ha dezermat la seva Justicia per alliberar el seu pobla de la prezent calamidat. Christo Jesus fiador de la vostra dicha y de la vostre gloria gloriari est.[49]

47 Vegeu la nota número 43.

48 És part dels Salms 59,3: «Deus, repulisti nos, et destruxisti nos; iratus es, et misertus es nobis». És una locució que s'utilitza quan es vol dir que quan el Senyor ens castiga en aquesta vida, és per ser misericordiós en la que ve. Es podria traduir com 'T'has enfadat i has tengut compassió de nosaltres'.

49 És una fórmula per donar glòria, 'és gloriat'.

Implorem del Pare de les Llums las q.e son necesarias per el meu asert y la vostre utilitat en la intersació de la Mare de gracia.

Ave Maria

El S.r consolará el seu pobla y en mix de la seva soledad se dexerá veure la alegria, la accio de gracias y la veu de alabansas. Aquest raciosini per mes q.e anunciat á altre intent per un de los Profetes no desmerx la meva atenció á las circunstancias de aquest dia. Y q.e major motiu añadire ab el Pare S.nt Agustin de tributar la acció de gracias per la metexa gracia de nostro S.J.C. aq.est autor y consumador de se nostre fe es el sol merexedor de los nostros vots, oracions y sacrificis ja q.e volgué ser reconsiliador devant el Pare ab el pes de las nostres iniquidats de aqui es la necesidat q.e tant mos recomaná S. Pau de tributarli gracias en las nostras accions. Penetrats de aquests santimens cristians, vos mir reunits per fervós mes y mes dignes de satisfer aquesta obligació. Peró á perq.e tench de interromper los festius cantics de Sion ab la triste veu del dolor descrivint pasos tan mes rasens com horrorozos? pasada ja la dezestroza tormenta, cuant descansan en un quieta tranquilidat no deuria contribuir ab vozaltres á cantar himnes de gloria anters q.e comprimir el vostro animo ab recuerdos de temor y de espant? exi Moyzes despues de un tranzit de un Marrox y se empleava en recordar á los de Jisrael los parills pasats y escitar la seva gratitut per los prodijis q.e havia obrat el Deu de las mizericordias: cantemus Dno gloriose.[50]

Que faré? voleu q.e pos á los vostros ulls el tramendo aparato de la venjansa del Cel? com vibra la espaza esterminadora de la seva Justicia? com se dexa sentir aquella terrible del omnipotent qui sap commoure tota la terra? estenem la vostre vista sobre la part superior de los nostros confinans. Cansat ja de las iniquidats de los homos, aquell Deu prodic en beninnidat, mana dezencadenar del horrendo pou del abisme la dezoladora plaga del contaje sobre aquesta hermosa porció de la Isla de Mallorca; y á la nostre immediació limitrofe se descubrex el espant, el terror, y la mort per totas. Manacor admet incautament la libre comunicació en los conductors sino tocats, alomenos subssebtibles del contaja: Manacor se manten tranquilo ab el contacta del punt centric del mal. Manacor á la vorera del precipici se manifesta pasiu y espectador en la catastrofe de los seus vezins. Manacor sent los suspirs, escolta los lamentos, veu las victimas comercanes::: Manacor! Manacor mira el contaje opedarse dins el matex vezindari.

Ô nit del vint y set de Mayg! nit infausta de anuncios los mes funets. Ja formarás epoca en las generacions futuras en aquest pobla? Tu cubrirás de dol y de llagrimas tots los teus moradors! Si: Ja está entre nozaltres el mostruo dezolador y la poblacio de las mes numerozas de la Iisla queda consternada á la seva vista amenasadora. Á vozaltres lo sabeu q.e yo tmbe som testimoni estant en mix de vozaltres! com se apoderá del vostro cor el major susto! Com miraveu per totas parts la calamitosa sort q.e vos aguardava! com desconfiaven perdudament de totas las dilijencis humanas! Ay de tu poble infeliz

50 'Cantem al Senyor sublim'. Forma part d'un himne de lloança dels israelites després d'haver travessat el mar Roig. Al Llibre de l'Exode (cf. 15,19-21), quan els fills d'Israel veuen ofegats els egipcis, Míriam, la germana de Moisès, acompanyada per les altres dones, dansaren i entonaren aquest cant: «Cantemus Domino: gloriose enim magnificatus est»; és a dir, 'Cantem al Senyor: sublim en la seva victòria'.

si el numen de la teva custodi no surt á la teva defensa. Ja es hore ó Numen Protector, ya es hore Señor q.e fitireu los vostros benignas y consoladors sobre el llastimos aspectacle del vostro fill crucificat y per la seva gloria no permeteu se nostre desdicha. Protector noster aspice Deus et respice in [faciem][51] Cristi tui. Quina esperansa te queda de salvació? El precios depozit, si, y no altro la glorioza figura del teu crusificat gloriari oportet est.[52]

En efecte mentres en los desventurats Son Servera, Artá y Capdepera y S.t Llorens se reprezentan los mes trajicts sucesos: mentres cauen vidas y mes vidas á la manera q.e cauen las espigas á impuls del ferro segador: mentras la mort pasetje el seu imperi mortifero per aquells hermosos paysos, Manacor á la ombre pasible de J.C. crusificat, marxa en animat y consolat ab major interes q.e no lo fonc Elias en los apuros de Gezabel. Digauló vozaltres q.e en tants critics monumens sabreu en totas las veras del vostro cor pozar sobre de ell la vostra confiansa. Si cuant se esperavan los efectes trits de la pesta en aquest poble, cuan ja tot contribuia á se nostre desgracia manifesta, cuant enavem á veure aquestes plasas y carrers dezolats y plorozos las familias consternadas y solitarias, los miñons innocens abandonats á la orfandat, los pares plorar los mall lograts fruys de las sevas entrañas, tancadas las portas de aquesta Iglesia, convertits en un fervoros silenci, los seus cantics privats del gran consol de prezentarvos a la prezencia de esta figura::: HA. S.r cuant sensible seria estat per aquest poble vostro de Manacor dividirsé de vos! y estar fora de la vostra vista en dias de tanta tribulació! No: la seva piedat no heuria permés apartarse de vos. Quan finalment anavem a tropesar cada istant ab la vista de espectacles de horror, turbant la nostre quietut el ruidós estruendo o de la carreta fatal hahont indistintament se miren los cadavers de totes edats, sexos, clases y condicions: Es[c]ombros, ruynas, y lazaretos: (..siame permes insinuarvos lo poc q.e he prezenciat per interesarmé mes en los motius de la vostra dicha:) tot axo estava el perexer molt proxim, molt fectible y casi segur sobre nozaltres: Y q.e havem vist? ho abisme de les mizericordias de un Deu! Ho providencia adorable: ho amor singular q.e mos merex un libertador, una fiansa de la nostre salut. Per quem salvati et liberati sumus.[53] Aquest divino Moyzes J.C. en los brasos estezos desde la creu sap advocar per nozaltres ab major interés q.e aquell contra los Gabaonitas veyen aquest sacerdot summo ferse victima de si mateix per sosprendre ple de amor las iras del Cel infinitament mes poderós q.e el Pontifice Isaias.

Tendré jo necesidad de detenirmé en ennumerar provas per convenservos sobre aquesta varitat? Son demaziadament vizibles. Que es lo q.e ha dexat de fer sobre nozaltres? si la seva indignacio se manifesta en los trist dias 29 Mayg 6 y 10 Juñy en q.e moriren

51 En aquest punt hi ha un espai en blanc on hauria d'anar la paraula llatina *faciem*. És tracta del novè vers del Salm 82, que es creu que va compondre en captivitat algun levita descendent de Corè. Es podria traduir com 'Si ets la nostra defensa, a la faç del teu ungit fes una mirada atenta' (SÁNCHEZ, 1789, 323). En aquest vers sembla com si l'Esperit Sant, que és qui el dicta, obrís la ment a qui l'escriu per veure el Messies en la llunyania (SÁNCHEZ, 1789, 324).

52 'Devem Glòria' o 'Ens hem de gloriar'.

53 'Per ella hem estat salvats i alliberats' (o redimits), referint-se a la Santa Creu. Dia 3 de maig, dia de l'Exaltació de la Santa Creu, durant la introducció a la missa que se celebrava per commemorar la diada es cantava: «Nos autem gloriari oporter in Cruce Domini nostri Jesu Christi | in quo est salus, vita et resurrectio nostra | per quem salvati et liberati sumus | alleluia, alleluia» (extret de Gàlates 6,14, que ja hem esmentat a la nota 46).

en aquest poble [els][54] 3 contagiats; el seu amor es qui dezerme el progres de aquesta plaga, y desde áquesta creu cauza la vida com la sarpent de dezert. In monumento indignationis abscondi fariem meam cito misertus sum tui.[55] Si mos prepara igual sort q.e á los pobles invadits: elles qui de are miraculozament el consol y alivio, consol abundant ab J.C. com deya S.t Pau si mos mostre de tant prop las tempestuozas onas de la desgracia. Elles qui fa emensar los estragos, estrellantlos el tocar la raya de Manacor q.e ell abita usque huac per transies ibi confringes tumentes fluctus tuos(?). Si la seva justicia alarma los cuidados de tota la Isla de Mallorca: Si en Barcelona se publicá Manacor per contajiat, el seu amor fá reunir en aquest poble tots los Mallorquins perque sian testimonis q.e ha Manacor es centro de seguretat Ciutat de refugi lloc gloriós q.e ell defensa y ha elegit per obrar prodijis y maravellas segons anunciava un Profeta. Eduxisti populum tuum in signis et in portentis.[56]

No de altre manera q.e un pare amoros presizat á corretjir los desvios de los fills, alse la ma, amenasa per no vouresé obligat á castigarlos; axi matex se ha portat per nozaltres el temps de desplegar el seu furor. Y com te havia de vizitar ab la seva ira; ho poble feliz si vols estar en mix de tu ab los brasos estezos y mort de amor en aquesta creu? Com podia manar al Angel esterminado a cumplir el deure per la mort de los teus vezins, si la seva matexa sanch clama perdo per los pecats de tots nozaltres qui mos gloriam de tenirló en las nostras cazas ab mes confianza q.e no los Isrraelitas en la sanch del cordero pascual? Com podia descarregar el seu bras terrible, com havia de voler la nostre mort si ell mort y clavat per se nostre vida vol habitar entre nozaltres per darnos provas de la seva predilecció? Com finalment podia mostrasé obstinat el Cel, si en aquesta figura tenim la nostre salut, la alegria de los Anjels, el Rey de la gloria y el depozit mes expresiu de las sevas benignidats. Salomo meresq.e la promeza de no esperimentar plaga ninguna ni en los camps, ni en las vidas qui desde el seu temps se lo invocarian. Los Grecs, los Romans se cryen segur conservar alguns monuments de los seus fundadors: y Manacor podia ser desgraciat en los restos de un Deu qui mor de amor en el calvari? Certament q.e no confesem per la admiracio de las edats prezens y futuras q.e se nostra gloria es J.C. crusificat per qui mos som amperats y salvats de tants de perills gloriari oportet est.[57]

Que et diré pues dicho poble? vestexte de alegria y de jumdidat(?): crida á tots los

54 En aquest punt important de la transcripció, abans del 3 hi ha una paraula o un símbol que no hem pogut clarificar. A primer cop d'ull, sembla un 4, però no pot ser perquè així diria que a Manacor, en aquells tres dies, moriren quaranta-tres persones, i sabem que això no succeí.

55 Sembla que és una part de la cita bíblica d'Isaies 54,8, «In momento indignationis abscondi faciem meam parumper a te et in misericordia sempiterna misertus sum tui dixit redemptor tuus Dominus», que segons la Bíblia Jubileu 2000 es traduiria com 'Amb un poc d'ira vaig amar el meu rostre de tu per un moment; mes amb misericòrdia eterna tendré compassió de tu, digué el teu redemptor, el Senyor'.

56 Es tracta d'un fragment modificat de la profecia de Jeremies 32,21. L'original diu: «Et eduxisti populum tuum Israel de terra AEgypti, in signis et in portentis, et in manu robusta et in brachio extento, et in terrore magno», que es podria traduir com 'I vares treure el teu poble d'Israel de la terra d'Egipte amb senyals i amb portents, amb mà robusta i amb el braç estès, i amb gran terror'. El fragment que el nostre autor escrigué, per tant, es traduiria com 'vares treure el teu poble amb senyals i amb portents'.

57 Ja comentat a la nota 50.

teus vezins estrangers per celebrar los portentos q.e aquest Divino S.r ha obrat tant visiblement sobre de tu. Entona el teu llibertador imnes de gratitut, de accio de gracias y de alabanzas cantemus D.no gloriose.[58] Contét per el mes dichos en poseir áquesta Piadosa figura. Publica los seus beneficis: alabe el benefector: á ell se deu el triunfo, en tu queda la obligacio.

Pal co(?) cristians meus la dichoza sort q.e ha cabut en aquest temps de calamidat, temps de llagrimas per los pobles vezins pero temps de gloria per Manacor! felis desgracia qui mos ha merescut tal libertador! beneyguem la ma de la providencia Divina adorem profundament los seus judicis inepcables(?) qui sense ser tal vegada millors q.e los nostros jermans difuns nos ha concedit la vida no donem lloc q.e altre vegada vezit en tota la estenció del seu bras. Crucifiquem ab ell com deye Smt Pau los nostros vicis y concupicencis si mos gloriam de ser fills de C.to no correspoguem á tant de amor ab ingratituts, á tantas finezas ab insensibilidat.

Si Redentor Divino: per medi de aquest piados simulacro q.e mes recorde lo abisme de las vostres mizericordias infinides, acceptuam los vots, los efectes, la gratitut de tots los fills de Manacor q.e vos tributan per la meva boca: si no son dignes del vostro ágrado será per la insuficiencia del qui los presenta. Vos sou en aquesta figura la seva gloria, vos sou la seva dicha, vos sou la seva felicitat. Ells contarán á los seus fills las marevellas qe haveu obradas singularment en esta Epoca y formarán de jeneracio en jeneracio nous motius en ferse dignes de poseyrvos y de no desmerexer ja mai el titol de fills de C.to crucificat. Desrraman sobre de ells mes y mes tot jenero de bendicions, de prosperidats y de mizericordies.

Há S.r per el merit de vostre preciozisima sa[n]hc, per las penas y dolors de aquesta creu, vos suplic, vos deman en nom de tots q.e no reton altre vegada la funesta plaga del contaje! y en cas q.e exi lo demana la vostra Justicia, salvau S.r á tots los de aquest temple, á tots los de aquest poble que plens de piedat concorren en aque dia á tributar las rendidas gracias. Y guardanlos com la nineta de los vostros ulls; protejintlos bax las alas de la vostre creu. Sia tot amor: perq.e despues de poseyrvos tant desfigurat y tant ple de oprobis tenguem la dicha de gozarvos com hermos Rey de gloria, en la vostra cort de los Angels y sans per los sigles de los sigles. Amen.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

CARVAJAL, Albert; GOMILA, Antoni (2017). «El Sant Crist de Manacor: el fosc camí d'un simple crucifix a una prodigiosa figura». A: FERRER, Antoni (coord.). *IX Jornades d'Estudis Locals de Manacor: Llegendes, mentides i altres equívocs*. Manacor: Ajuntament de Manacor, p. 153-169.

Historia 16, any V, núm. 56 (1980). *La peste negra*. Madrid: Historia Viva, p. 47-71.

LLITERAS, Joan (1821). *Breves apuntes sobre las enfermedades que se manifestaron en Son Servera á principios de mayo de 1820*. Palma: Imprenta de Felipe Guasp.

58 Ja comentat a la nota 48.

MASSANET, Maria [et al.] (2008). *La divisió territorial del terme d'Artà (1812-1858). El naixement de Capdepera i Son Servera*. Palma: Ajuntament d'Artà, Ajuntament de Capdepera i Ajuntament de Son Servera.

SÁNCHEZ, Ángel (1789). *Los salmos traducidos en verso castellano, y aclarados con notas, que sirven de parafrasis, y explican su sentido literal*. Madrid: Plácido Barco López.

SERVERA, Pedro (1932). *La peste bubónica en Son Servera (1820)*. Artà: Imprenta La Actividad.

SUREDA, Joana (1993). *La pesta de 1820*. Palma: El Tall Editorial i Ajuntament de Son Servera.

TOMÀS, Pau (2018). «La perspectiva de la pesta de l'any 1820 vista des del *Diario Constitucional de Barcelona* i des del *Diario Mercantil de Cádiz*. Una visió peninsular de l'epidèmia». A: *Jornades d'Estudis Locals de Son Servera: Origen i tradició*. Son Servera: Ajuntament de Son Servera, p. 91-129.

UN CIUDADANO AMANTE DE SU PATRIA Y DE LA HUMANIDAD (1821). *Reflexiones sobre los breves apuntes de las enfermedades que se manifestaron en Son-Servera á principios de Mayo del año 1820*. Palma: Imprenta de Felipe Guasp.

AGRAÏMENTS

He d'agrair l'ajuda, els consells i les informacions que m'han ofert els amics Pedro-Fidel Castro i Rafel Perelló Bosch.